

Danyi Zoltán

A dögeltakarító

Magvető Kiadó
Budapest, 2015

Hlavacska András

„REÁM ZÚDÍTJA MINDEN PILLANAT”

Könnyű lenne Danyi Zoltán új regényét, *A dögeltakarítót* annyival elintézni, hogy a háborús traumák elbeszélhetetlenségéről szól. Kétségtelenül ez is kiolvasható a szövegből, de a névtelen újvidéki főszereplő sokszor szimbolikus cselekedetei közül mégiscsak az az egyik legfel-tűnőbb, hogy fűnek-fának elmeséli az életét – többek között harctéri tapasztalatait is –, csak éppen azoknak nem, akik érthetnék. A szöveg mintha azt sugallná, a nyomasztó múltbeli eseményeket ki lehet be-szélni – sőt csak kibeszélni lehet –, de azt nem lehet elvárni, hogy a mondottakat meg is értsék, vagy hogy az érintettek úgy istenigazá-ból megvitassák a dolgokat. Persze már a háborús emlékek elbeszélése is embert próbáló feladat.

A regény főhősével, a dögeltakarítóval először egy berlini kórház szobájában találkozunk, ahol a vissza-visszatérő ápolónak (aki „felte-hetően egy szót se értett az egészből” [7]), de legtöbbször inkább csak magának meséli az elmúlt napok eseményeit, illetve bármit, ami ezek-ről eszébe jut. Elsőre úgy tűnhet, a felidézett emlékeket laza asszociá-ciók kötik össze, melyek nem akarnak semmiféle rendszert alkotni,

nem tartanak semerre, ezért lassan az a gondolat kerítheti hatalmába az olvasót, hogy egy zavaros elme csapongásait próbálja követni. Ám idővel feltűnővé válik, hogy az emlékek egy része a délszláv háborúhoz nyúlik vissza: az égen elhúz egy katonai repülőgép, és a főhősnek rögtön „az ócska szerb vadászgépek” (8) jutnak az eszébe; helyszíni tudósításokat néz a tévében, és bevillan neki, hogy a „szerb tévé maga a háború” (9); később, amikor Robert De Niron és *A szarvasvadászon* gondolkodik, beugrik neki, „hogy a szarvast egyetlen lövéssel kell leteríteni”, a „szerb gyűjtőtáborokat [pedig] ugyanígy, egyetlen mondattal, egyetlen jól irányzott, rövid tömondattal kell szíven találni” (30). Végül az első fejezet (*Amerika*) utolsó oldalain egy színházi előadás felszínre hozza a főszereplő személyes háborús élményeit, melyek során „előbb szarrá lőtték, majd kifosztották [...] a tanyákat, vagy fordítva, előbb kifosztották, és azután lőtték szarrá” őket (59). Azonban a regény nem időzik el a háborús eseményeknél, igen szűkszavúan számol be az ellenséges tanyák „megtisztításáról”, s a későbbiekben is csak egyszer, a második fejezetben (*A furgon*) kapunk részletesebb leírást arról, hogyan is zajlottak ezek a tisztogatások, hogyan lőtték „röhögve homlokot” az ellenállókat, és hogyan erőszakolták meg egymás után a nőket. Így aztán szép lassan világossá válik, hogy *A dögeltakarító*ban egyáltalán nem a harctéri történetek, hanem az azt követő évek állnak a középpontban, a főszereplő pedig nagyon is tudja, miről szeretne beszélni, csak éppen ezek a témák számára nem olyanok, amelyekbe köntörfalazás nélkül bele lehetne vágni. Ebből a szempontból az elbeszélői hang jó választásnak tűnik: nemcsak csapongó, hanem rohanó, kapkodó is. A regény hét fejezetét hosszabb-rövidebb számozott részek tagolják, melyek a legtöbb esetben egyetlen hosszú mondatból állnak, mintha a főszereplő attól félne, hogy ha megáll, szünetet tart, akkor elveszik tőle a szót. Ráadásul sokszor a főhős viselkedése is rájátszik erre a kapkodásra: rengeteg olyan szituációban találkozunk vele, ahol utólag jön rá, mit is kellett volna tennie, vagy ahol ráeszmél, hogy megfeledkezett valamiről.

A kibeszélés, az emlékek felidézése és elmesélése tehát megtörténik, de a szöveg folyamatosan tesz róla, hogy ezek ironikus színezetet kapjanak. Nézzük csak meg, kiknek tárulkozik ki a főszereplő, kikhez beszél szívesen: egy berlini ápolóhoz, aki egy szavát sem érti, egy klossárhoz, aki mellette horkol, a regény végén pedig Splitben egy horvát öregemberhez, akit először ő is elég nehezen ért meg, „mert motyogott, másrészt pedig mert dalmátul beszélt” (239) – feltehetőleg tehát

vele is akadnak kommunikációs nehézségek. Sőt, *A dögeltakarító*ban mintha törvényszerű lenne, hogy kizárólag annak tud mesélni az ember, aki egy kukkot sem ért az egézből. Az első fejezetben például megtudjuk, hogy a főszereplő egy török vendégmunkással érkezett Berlinbe, aki az úton „egyre csak nyomta a magáét, és ő kezdetben még próbált is odafigyelni, de azután belátta, hogy elég, ha csak időnként helyesel, hogy »ja, ja«, és akkor a török elégedetten mondja tovább” (22). Azoknak viszont, akik a közös nyelv vagy a közös tapasztalat miatt megérthetnék, nem tud kitérni. Ez a szentendrei „exjugó” baráti összejövetel felidézésekor válik nyilvánvalóvá, amikor „nehezen gyógyuló sebekről» és a »különböző rejtett góckokról» kezd beszélni, de az „egyik mondat kellős közepén elhallgat, mert belátja, hogy nem tudja elmondani ezeket a dolgokat a magyaroknak, nem tudja, és nem is akarja” (237).

Márpedig a traumákkal kezdeni kell valamit, mert bár a harcok befejeződtek, a főszereplő számára a háború mégsem ért véget, a „mindent lecsupaszító”, „mindent kicsontozó évek” hatását még mindig magán érzi. Nemcsak a lelkében, de a testén is: mióta látta, hogy az egyik katonatársa a tökein keresztül lőtt fejbe egy férfit, azóta vizeleti panaszokkal küzd, az államhatárok, az ellenőrzés pedig a gyomrát tették tönkre. Azért is utazik a regény elején Berlinbe, hogy onnan továbbrepüljön Amerikába, mert úgy gondolja, csak ott kezdhet új életet. De végül mégiscsak Splitben, Horvátországban talál valami „megnyugvásféleséget”, csak itt képes „megbocsátani Újvidéknek [...] ezeket az elhibázott éveket” (254).

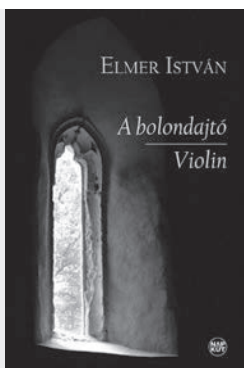
Mindezeket a témákat a regény viszonylag nyíltan kezeli, sokszor reflektál ezekre a problémákra, emellett igen erős szimbolikával is dolgozik, ami a legtöbbször kifejezetten jól illik a szövegbe, néhány helyen viszont, ha nem is erőltetettnek, de nagyon direktnek tűnik. A regény elején például megismerhetjük a főszereplő sima lapú füzetek iránti megszállottságát, melyekbe általában csak egy-két sort ír, aztán kidobja őket. Mivel az egész tevékenység nem túl szokványos, ráadásul a regény során többször visszatér ez a motívum, a szöveg elég hamar érezteti, hogy szimbolikus jelentése van: a sima lapú füzet a *tabula rasa*, a főhős vágya, hogy végre maga mögött hagyja a háborút, új fejezetet nyisson, tiszta lappal induljon. És ezt csak még hangsúlyosabbá teszik az olyan elszólások, mint például: „hogya fehér füzetet akar, akkor nincs más hátra, mint irány Amerika” (30).

De szerencsére Danyi regényére jellemzőbbek a szépen végigvezetett, a szövegbe jól beépített szimbólumok. A dögeltakarító például

gyakran találja kelepccében magát, rengetegszer érzi úgy, hogy csapdába esett („Kis-Jugoszlávia a háborúk alatt tényleg egyre kisebbé, egyre szűkebbé, egyre ketrecszerűbbé vált” [17]; „Szerbiát becsukták, mint egy csődbe jutott vállalkozást, és nem nagyon hitte, hogy valaha is kijuthat még onnan” [25]; „kutyaszorítóban érezte magát ma hajnalban a liftben” [36]; „úgy érezte, hogy csapdába került” [166]). Többször is látjuk útközben, de a céljához általában nem jut el. Az első fejezetben Pesten egy prostituálthoz indul a Hold utcába, de eltéved; az ötödiket (*Európa*) szinte kizárólag egy közlekedési dugó leírása tölti ki; a hatodikban (*A vacsora*) a benzinesek ünnepi rendezvényére próbál eljutni, de végül visszafordul. Ezek a részek jól érzékeltetik a helyzetét, azt a nyomasztó állapotot, melyből sikertelenül próbál kitörni, menekülni.

De ugyanilyen jól működő szimbólum a dögeltakarítás is, amely csak a regény végén lepleződik le. A főszereplő a délszláv háborút többször is egy iszapos veremmel, egy sülyesztővel, a mélység képével hozza összefüggésbe („Jugoszlávia teljesen elmerült az iszapban” [17]; „úgy próbált most belekapaszkodni a Richter-képbé, hogy szabadítsa ki őt ebből az iszaptól, ebből a ragacsos mocsárból, ahova sülyedtek” [117]; „béka vagy sikló volt a háború, amely lehúzta őt magával a mélybe” [228]). Útban a benzinesek rendezvényére, a főszereplő belebotlik egy ilyen iszapos „lapályszerű mélyedésbe”, egy „illegális döglerakóhelybe”. „Annak idején ők is felszámoltak néhány dögtemetőt, ez igaz, de a dolog reménytelennek látszott, mert ha egyet eltüntettek, néhány hét múlva két másik jött létre a közelben, persze mi mást is várhattak volna az úgynevezett polgári lakosságtól, amikor az állami vezetés ugyanilyen dögvermeket hozott létre, nem a kutyák és a disznók, hanem az albánok és a bosnyákok számára” (219). Itt a szöveg egyértelműen összekapcsolja a döglerakóhelyeket és a háborút: a dögök a háború borzalmaival, a vele járó szörnyű emlékeket testesítik meg. A dögeltakarító ezekkel próbál kezdeni valamit, ezeket próbálja rendbe rakni, de munkája eleve kudarcra van ítélve. Hiába hitte azt, „hogy a dögeltakarítóknál végzett munkájával magasabb célokat szolgál, és hogy ezáltal ő maga is megtisztul valahogy azoktól a dolgoktól, amelyeket korábban tett, [...] valószínűleg ebből semmi nem volt igaz” (222). A jugoszláv utódállamok útjain hegyekben állnak a dögök, erre nincs megoldás, azt viszont, hogy a dögeltakarítás mint tevékenység hiábavaló lenne, az utolsó fejezetben elbizonytalanítja a szöveg: a főszereplő éppen akkor érez egy kis megnyugvást, amikor felidézi, hogyan temette el azt a német juhász kutyát, amelyik egyszer hazáig követte.

A jól működő szimbolika ellenére a befejezés (*A tenger*) bizonytalan-
ságban hagyja az olvasót. Egyrészt nem teljesen világos, miért a német
juhász eltemetésének és Újvidéknek a felidézése hoz megkönnyebbü-
lést a főhős számára, és miért a spliti katedrális tornyában kerül sor erre,
másrészt a szövegből nem tűnnek el azok a jelek, melyek a „kicsontozó”
évekkel és ezek elbeszélhetőségével állnak szoros összefüggésben. Az
emléktől emlékig rohanó nyelv nem változik, nem lassít, nem érezzük
benne a megnyugvást. És a főhős teste sem gyógyul meg, jóllehet nem
foglalkozik már annyit a vizeleti panaszaival és a bélműködésével,
mint az előző fejezetekben, de azért csak összerándul még a gyomra, és
a toronyban is „kienged néhány galambot” (246). Bárhonnan érkezik
is tehát a megnyugvás, *A dögeltakarító* azt sugallja, hogy ez csakis rész-
leges lehet: a háborús tapasztalatok okozta rossz érzés enyhülhet, de so-
sem szűnhet meg.

Elmer István

A bolondajtó. Violin

Cédrus Művészeti Alapítvány –
Napkút Kiadó
Budapest, 2015

Makai Máté

ÖRÜLETBESZÉDEK

Elmer István két kisregényének középpontjában olyan emberek állnak,
akiket deklaráltan egy végső menedék megtalálása hajt, így küldetésük
tétje a személyes megváltásuk. Míg *A bolondajtó* című írásban a szerb-
horvát háborúk idején papi köntösben menedéket lelő Krizsán szent
emberré válását, bűnbánását és érzelmi örökségével való számvetését